

გლობალიზაციისა და მოდერნიზაციის ერთიანობა – თანამედროვე ეკონომიკური სისტემის განვითარების პარადიგმა

ელგუჯა მამუკაშვილი

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკის გლობალიზაცია, საინფორმაციო რევოლუცია, ინოვაციური ეკონომიკა, მოდერნიზაცია, რეინდუსტრიალიზაცია.

1990-იანი წლების დასაწყისიდან მსოფლიო ეკონომიკისა და პოლიტიკის განვითარების მაგისტრალურ მიმართულებას გლობალიზაცია განსაზღვრავს, რომელიც რთული, მრავალწახნაგოვანი, წინააღმდეგობრივი პროცესია, მოიცავს რა თანამედროვე საზოგადოებრივი ცხოვრების უკლებლივ ყველა მხარეს და მნიშვნელოვნად განაპირობებს როგორც ცალკეული ინდივიდების, ასევე მთელი სახელმწიფოების, რეგიონების ცხოვრების პირობებსა და განვითარების პერსპექტივებს.

გლობალიზაციას გარდამავალი ხასიათის მქონე ორი პროცესი დაერთო – ინდუსტრიულად განვითარებული მოწინავე ქვეყნების პოსტინდუსტრიულ საზოგადოებაზე გადასვლა და ყოფილი სოციალისტური ქვეყნების სისტემური პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაცია. ამ პირობებში უაღრესად აქტუალურია გლობალიზაციასთან პოსტინდუსტრიული მოდერნიზაციისა და პოსტკომუნისტური ტრანზიტის თავსებადობის უზრუნველყოფის საკითხი, რომლის ანალიზს ეხება წინამდებარე ნაშრომი.

ეკონომიკის გლობალიზაცია – ზოგადსოვლიერობის გლობალიზაციის საფუძველი

სამეცნიერო ლიტერატურაში ეკონომიკის გლობალიზაციის მრავალი განმარტება არსებობს, რომელთა ერთგვარი შეჯერების საფუძველზე შეიძლება ჩამოვა-

ყალიბოთ მისი შემდეგი დეფინიცია: ეკონომიკის გლობალიზაცია არის საქონლის, მომსახურების, სამუშაო ძალის, კაპიტალის (ფინანსების) თავისუფალი, ტრანსაზღვრითი გადაადგილების, საერთაშორისო ბაზრების ურთიერთკავშირების გაძლიერებისა და ურთიერთშერწყმის, შესახელმწიფო დონეზე რეალური დროის რეჟიმში ფუნქციონირებადი ეკონომიკური სისტემის ანუ გლობალური ეკონომიკის შექმნის პროცესი. განსაკუთრებით ხაზი უნდა გაესვას იმას, რომ გლობალური ეკონომიკა როგორც ეკონომიკის გლობალიზაციის პროცესის ობიექტური და კანონზომიერი შედეგი, არის არა მასში შემავალი ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი მეურნეობების მექანიკური ჯამი, არამედ მთლიანი სისტემა, რომელსაც ფუნქციონირების საკუთარი კანონზომიერებები, ინსტიტუტები და მექანიზმები გააჩნია (მექვაბიშვილი, 2009). ამ თვალსაზრისით ეკონომიკის გლობალიზაცია და გლობალური ეკონომიკის ფუნქციონირების დაწყება გასული საუკუნის 80-90-იანი წლების მიჯნას უკავშირდება.

ეკონომიკის გლობალიზაციამ ახალი სული შთაბერა 1970-იანი წლების ბოლოდან ინდუსტრიულად განვითარებულ ქვეყნებში დაწყებულ პოსტინდუსტრიულ საზოგადოებაზე გადასვლის პროცესს, რომლის საფუძველს ე.წ. „ახალი ეკონომიკა“ წარმოადგენს. განსახვავებენ „ახალი ეკონომიკის“ ვიწრო და ფართო გაგებას. პირველი თვალსაზრისით, ამ ცნების ქვეშ მოიაზრება

ზოგადად მაღალი ტექნოლოგიების, კონკრეტულად კი საინფორმაციო-კომუნიკაციური ტექნოლოგიების სწრაფი განვითარებისა და ეკონომიკის სხვადასხვა სფეროში მათი ფართო გამოყენების პროცესები. მასში ასევე იგულისხმება კომპიუტერებით და ინტერნეტის ქსელით ინფორმაციის შექმნის, შენახვის, გავრცელების და მიღების ფუნქციონირებადი სისტემა. ფართო გაგებით „ახალ ეკონომიკაში“ განიხილავენ ტექნოლოგიური სფეროს, ბიზნესის წარმართვის წესების, საქმიანი ეთიკის და სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკის მექანიზმების ერთობლიობას. „ახალი ეკონომიკის“ ვიწრო და ფართო გაგების დამაკავშირებელი არის ინფორმაცია და ინფორმაციული ტექნოლოგიები, რის გამოც თანამედროვე ეკონომიკურ ლიტერატურაში „ახალი ეკონომიკა“ ხშირად მოიხსენიება „საინფორმაციო ეკონომიკის“ სახელწოდებით. ინფორმაცია გლობალიზაციის ეპოქაში წარმოების უმნიშვნელოვანეს ფაქტორად გადაიქცა, რომელიც პრინციპულად განსხვავდება ტრადიციული მატერიალური რესურსისგან. ეს განსხვავება მდგომარეობს შემდეგში:

- მატერიალური რესურსისგან განსხვავებით, რომლის გაყიდვის შემდეგ მისი წინა მფლობელი მასზე სრულიად კარგავს საკუთრების უფლებას, ინფორმაციის გაყიდვისას, მისი გამყიდველი, როგორც წესი, რჩება ამ ინფორმაციის მფლობელად და ყოველთვის შეუძლია მისი ხელახალი გაყიდვა (ა. გ. მოვსესიანი, ს. ბ. ოგნივეცი, 2004).
- მატერიალურ რესურსზე შეზღუდულობის პრობლემა ვრცელდება, ინფორმაცია როგორც რესურსი კი პრაქტიკულად შეუზღუდავი და მრავალჯერადი გამოყენებისთვის ვარგისია.
- ინფორმაციის კვლავწარმოება ტრადიციული რესურსისგან განსხვავებით დიდ დანახარჯებთან არ არის დაკავშირებული ანუ „ინფორმაცია წარმოებაში ძვირია, მაგრამ რეპროდუქციაში იაფი“. ისეთ საინფორმაციო პროდუქტებს, როგორცაა პროგრამები, ვებგვერდები და ა.შ. ახასიათებს შედარებით მაღალი მუდმივი დანახარჯები და საოცრად დაბალი ცვალებადი დანახარჯები, რის გამოც მათ წარმოებაში ფართოდ გამოიყენება მასშტაბის ეფექტი.
- ინფორმაცია განუყრელად არის დაკავშირებული ადამიანის გონებრივ და ინტელექტუალურ განვითარებასთან. სწორედ ადამიანია ინფორმაციის შემქმნელი, მატარებელი და მომხმარებელი. ეს

გარემოება განსაზღვრავს ე.წ. „ადამიანი-კაპიტალის“ გადამწყვეტ როლს თანამედროვე ეკონომიკურ სისტემაში.

ინფორმაციასთან ერთად „ახალი ეკონომიკის“ და „ინოვაციური ეკონომიკის“ სისტემაშემქმნელი ელემენტებია ცოდნა და ინოვაციები, რის გამოც ძალიან ხშირად „ახალ ეკონომიკასთან“ ერთად და მის გვერდით განიხილება „ცოდნის ეკონომიკისა“ და „ინოვაციური ეკონომიკის“ კატეგორიები.

ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 60-იანი წლების დასაწყისში, კერძოდ, 1962 წელს ამერიკელი მეცნიერის ჯ. მაჭლუპის მიერ გამოიცა წიგნი – „ცოდნის წარმოება და გავრცელება აშშ-ში“, რომელშიაც ცოდნის ეკონომიკა წარმოების დამოუკიდებელ სფეროდ იყო გამოყოფილი, ხოლო თავად ცოდნა აღიარებული იყო ეკონომიკური ზრდის მთავარ ფაქტორებად. შემდგომში ეს ტენდენციები არნახულად განვითარდა და უძველესმა სენტენციამ – „Sientia est Potentia“ – „ცოდნა ძალაა“ – სრულიად ახალი შინაარსული დატვირთვა შეიძინა. [Neef 1998]. „ზრდის ახალი თეორიის“ ფუძემდებლის პ. რომერის აზრით, მსოფლიო ეკონომიკის ზრდის ტემპი დროთა განმავლობაში მაღლდებოდა ცოდნის გამოყენებიდან გამომდინარე უკუგების წყალობით [Romer 1994]. მენეჯმენტის პრობლემების თვალსაჩინო ამერიკელი მკვლევარი პ. დრუკერი წერს: „ცოდნის გამოყენება შრომის ორგანიზაციაში იწვევს შრომის მწარმოებლურობის ზრდის ფეთქებად ეფექტს“ [Друкер 1993].

ახალი ეკონომიკის მესამე ელემენტი, როგორც აღვნიშნეთ, ინოვაციაა, რის შესახებაც პირდაპირ მიუთითებს ამ ფენომენის კვლევის აღიარებული სპეციალისტი რ. ალკალი [Alkaly 2003].

ეკონომიკურ ლიტერატურაში დამკვიდრებული საერთო მოსაზრებით, XX საუკუნე შედარებით სტაბილური ეკონომიკური ზრდით ხასიათდებოდა, რომლის ძირითად მიზეზს წარმოადგენდა რადიკალურ აღმოჩენებსა და გამოგონებებზე დამყარებული ახალი ინოვაციური სივრცეების ათვისება. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით გამორჩეული იყო XX საუკუნის პირველი ნახევარი, როცა აღმოცენდა ოთხი ინოვაციური საწყისი: ელექტრობა, შიგაწვის ძრავა, ნავთობქიმია ახალი მასალების შექმნის ჩათვლით და გართობა-კომუნიკაციის თვისობრივად ახალი საშუალებები: რადიო, ტელევიზია და კინოინდუსტრია. ეკონომიკის განვითარების შინაარსს განსაზღვრავდა მასობრივი მოხმარების პროდუქტთა წარმოების სწრაფი განვითარება, რის საფუძველზეც

ინდუსტრიულად განვითარებულ ქვეყნებში მოხდა ე.წ. „მასობრივი მოხმარების საზოგადოების“ მოდელის ფორმირება. მეორე ინოვაციური ტალღა მსოფლიოს მოწინავე ნაწილში XX საუკუნის შუა პერიოდიდან დაიწყო და აღინიშნა ატომური ენერგეტიკის, სარაკეტო-კოსმოსური ტექნიკის წარმოებით და ახალი ტექნოლოგიური რევოლუციის დაწყებით. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მეორე ტალღამ ნაკლები ზეგავლენა იქონია ადამიანთა ყოველდღიურ ცხოვრებაზე ინოვაციის პირველ ტალღასთან შედარებით. 1980-1990-იან წლებში ინოვაციურმა პროცესებმა სახეცვლილება განიცადა, რაც გამოიხატა ინოვაციური აღმოჩენებიდან მათ ტექნოლოგიზაციასა და კომერციალიზაციაზე პრიორიტეტის გადანაცვლებით. არნახულად გაიზარდა სამეცნიერო კვლევებისა და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების პრაქტიკაში დანერგვის სოციოეკონომიკური და განსაკუთრებით კომერციული ეფექტიანობა. მეოცე და ოცდამეერთე საუკუნეთა მიჯნაზე, რელიეფურად გამოიკვეთა მსოფლიო (გლობალური) კვლავწარმოების სისტემის სპეციფიკური შემდეგი გეოეკონომიკური სივრცეები:

- ჩრდილოატლანტიკური რეგიონი აშშ-ს მეთაურობით, როგორც ინოვაციური პროცესების განმახორციელებელი ერთგვარი „შტაბი“ – „გამრღვევი“ მეცნიერებითა და ტექნოლოგიებით, ადამიანური რესურსის კაპიტალიზაციის არნახულად მაღალი დონით, სხვადასხვა ინოვაციური ინიციატივით, მაღალი ინოვაციური კულტურით და ა.შ.
- ინდოჩინეთი და სამხრეთ ამერიკის ეკონომიკურად შედარებით წინასწალი ქვეყნები, რომლებიც იაფი მუშახელისა და ბუნებრივი რესურსის გამოყენებით ტნკ-ებთან კოოპერაციით ახორციელებენ ფართო მოხმარების საგნების სერიულ წარმოებას და ექსპორტს.
- აფრიკის, სამხრეთ ამერიკის შედარებით ჩამორჩენილი და დსთ-ს ბევრი ქვეყანა, რომელიც ეწევა ნედლეულის მოპოვებას, ექსპორტს და ასრულებს სატრანზიტო ფუნქციას.

მსოფლიო ამჟამად რეალურად დგას ახალი ტექნოლოგიური რევოლუციის აუცილებლობის წინაშე, რომელიც საფუძვლად უნდა დაედოს გლობალიზაციის მოთხოვნების შესაბამისი პოსტინდუსტრიული მოდერნიზაციის დაწყებას. მან უნდა უზრუნველყოს გლობალური ინოვაციური გარღვევა და ეკონომიკური სისტემის ახალ თვისობრიობაში გადაყვანა.

მოდერნიზაცია და მისი პოლიტიკურ-ეკონომიკური მდგენელი

„მოდერნიზაციის“ ცნების ვიწრო და ფართო გაგება არსებობს. პირველი თვალსაზრისით, იგი ნიშნავს ტრადიციული აგრარული საზოგადოებიდან ინდუსტრიულ საზოგადოებაზე გადასვლას. ფართო გაგებით, მოდერნიზაციაში იგულისხმება სოციუმის ეკონომიკურ, სამართლებრივ და სხვა სფეროში ასინქრონული ცვლილებების განხორციელება და ამ კონტექსტით მოდერნიზაცია გათანამედროვეობის, განახლების, საზოგადოებრივი პროგრესის სინონიმად მიიჩნევა.

მოდერნიზაციას ხანგრძლივი ისტორია აქვს, რომელშიაც რამდენიმე ეტაპი შეიძლება გამოიყოს. პირველი ეტაპი ევროპაში დაიწყო XVII-XVIII საუკუნეთა მიჯნაზე და მოიცავს ჯერ ინგლისი, შემდეგ კი საფრანგეთი, ნიდერლანდები და ბელგია. ამას მოჰყვა მოდერნიზაცია გერმანიაში, იტალიასა და სხვა ქვეყნებში. მოდერნიზაციის მეორე ეტაპმა მოიცვა ევროპის პერიფერიული ქვეყნები – რუსეთი, თურქეთი და აგრეთვე ლათინური ამერიკის დიდი ქვეყნები – ბრაზილია და არგენტინა. მოდერნიზაციის მესამე ეტაპი ქრონოლოგიურად უკავშირდება 1970-1980-იან წლებს და მოიცავს სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ე.წ. „ახალ ინდუსტრიულ“ ქვეყნებს, რომლებსაც ზოგჯერ „აზიურ ვეფხვებსაც“ უწოდებენ. და ბოლოს, ინდუსტრიალიზაციის ახალი ეტაპი – ე.წ. „პოსტინდუსტრიალიზაციის“ სახით იწყება 1990-იანი წლებიდან ეკონომიკურად ყველაზე დაწინაურებულ ქვეყნებში, პირველ რიგში აშშ-ში და გლობალიზაციის ძლიერ ზეგავლენას განიცდის.

ეკონომიკის მოდერნიზაცია არის მოდერნიზაციის ერთიანი პროცესის შემადგენელი ნაწილი და მისი სხვა მიმართულებების საფუძველი. იგი გულისხმობს: თანამედროვე ეკონომიკური ზრდის მექანიზმის შექმნა-ამოქმედებას, ქვეყნის მთლიან შიგა პროდუქტში სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ხვედრითი წილის შემცირებას და მრეწველობის, განსაკუთრებით მისი გადაამუშავებელი დარგის, ასევე მომსახურების სფეროს წილის ზრდას, ინდუსტრიული ეკონომიკის ინსტიტუციონალური კარკასის ფორმირებას, ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირების ახალი ფორმების, მეთოდების, ინსტრუმენტების, მექანიზმების გამოყენებას, ეკონომიკური პოლიტიკის შერეული ეკონომიკის განვითარებაზე კონცენტრირებას და ა.შ.

ეკონომიკური მოდერნიზაცია შეუძლებელია გარკვეული პოლიტიკური უზრუნველყოფის გარეშე. ამ თვალ-

საზრისით გამოიყოფა დემოკრატიული მოდერნიზაცია და ავტორიტარული მოდერნიზაცია. ცალკე დგას ე.წ. „ტოტალიტარული მოდერნიზაცია“, რომელიც ფაშისტურ გერმანიასა და საბჭოთა კავშირში განხორციელდა. დემოკრატიული მოდერნიზაცია ძირითადად ევროპის ქვეყნებში წარიმართა და ინგლისი გვევლინება ამ თვალსაზრისით პიონერ ქვეყნად. დემოკრატიული მოდერნიზაცია მუდმივად მიმდინარეობს და განახლების პროცესს განიცდის. ამჟამად დღის წესრიგში ლიბერალური (წარმომადგენლობითი) დემოკრატიის „მონიტორინგულ დემოკრატიად“ ტრანსფორმირების ამოცანა [Kean 2009].

ავტორიტარული მოდერნიზაცია დამახასიათებელია განვითარებადი სამყაროსთვის ე.წ. „სწრაფად მზარდი ბაზრის“ (emergency market) მქონე ქვეყნებისთვის და ზოგიერთი პოსტსაბჭოთა ქვეყნისთვის. გამოყოფენ ავტორიტარული მოდერნიზმის რამდენიმე სახეობას: „განათლებული“ ანუ „რბილი“ ავტორიტარიზმი – სინგაპურში, ტაივანზე, სამხრეთ კორეაში, „მკაცრი“ ავტორიტარიზმი – ჩილეში გენერალ ა. პინოჩეტის მმართველობის და ინდონეზიაში გენერალ სუხარტოს მმართველობის პერიოდში; „პარტიული“ ავტორიტარული მოდერნიზმი – ჩინეთში, „საპარლამენტო“ ავტორიტარული მოდერნიზმი – ინდოეთსა და იაპონიაში.

ამჟამად მეცნიერებს შორის დისკუსია მიმდინარეობს ეკონომიკური მოდერნიზაციის სხვადასხვა პოლიტიკური ფორმის ურთიერთმიმართების საკითხზე. ზოგიერთი მკვლევარი, მაგალითად, გ. ვაინშტეინი საერთოდ უარყოფს ეკონომიკური მოდერნიზაციის პოლიტიკური კონტექსტის მნიშვნელობას და აღნიშნავს: „ზოგჯერ მოდერნიზაცია წარმატებით ხორციელდებოდა დემოკრატიის, ზოგჯერ კი ავტორიტარიზმის პირობებში... საბოლოო ანგარიშით, მისი წარმატებულობა განისაზღვრებოდა არა პოლიტიკური სისტემის ხასიათით, არამედ საზოგადოების ხარისხობრივი პარამეტრებით და ადამიანური კაპიტალის განვითარების დონით“ [Вайнштейн 2010]. თუკი მოდერნიზაციის წარმატება არ არის დეტერმინირებული მისი პოლიტიკური კონტექსტით, ნიშნავს თუ არა ეს, რომ არსებობს არჩევანი დემოკრატია და ავტორიტარიზმს შორის? ვაინშტეინის აზრით, „ბევრი ქვეყნისთვის ეს მართლაც ასეა“. თავის მოსაზრებებში კიდევ უფრო კატეგორიულია მეცნიერი ვ. სუმსკი, რომელიც წერს: „მოდერნიზაცია მოითხოვს ავტორიტარულ პოლიტიკურ უზრუნველყოფას. დემოკრატია დამახასიათებელია მხოლოდ მის დამამთავრებელ ეტაპზე“ [Сумски 2010]. აღნიშნული კანონზომიერება, ამ ავტორის

აზრით, გარდამავალი ეპოქებისთვისაა დამახასიათებელი, რომელთაგან ერთ-ერთში ამჟამად მსოფლიო იმყოფება. ამიტომ „უნდა ვივარაუდოთ, რომ უახლოეს ათწლეულში ვერ მოხერხდება დემოკრატიის გლობალური ზეიმი და მსოფლიო ერთგვარად „გამოეკიდება“ ავტორიტარიზმსა და დემოკრატია შორის“.

ავტორიტარული მოდერნიზმის გარდაუვალ აუცილებლობაზე მიუთითებს ე.წ. „სინგაპურული ეკონომიკური სასწაულის“ შემოქმედი, ამჟამად სინგაპურის „დამრიგებელი მინისტრი“ ლი კუან იუ: „საზოგადოების გარდამავალ ეტაპზე ობიექტური აუცილებლობაა არჩევანის გაკეთება – ან დემოკრატია, ან ეკონომიკური პროგრესი“ [artishev.com/html]. მისივე აზრით, დემოკრატიაზე გადასვლა უნდა იყოს „კონტროლირებადი“ და „ეტაპობრივი“, რათა მან არ წარმოშვას ქაოსი და კატასტროფა.

ზემოაღნიშნული ავტორებიდან დიამეტრულად საპირისპირო მოსაზრება გააჩნია მკვლევარ ვ. შეინისს, რომელიც კატეგორიულად მიუთითებს, რომ „ჩვენს დროში მოდერნიზაციისა და დემოკრატიზაციის ერთმანეთისგან გამიჯვნა შეუძლებელია“ [Шейнис 2013].

წინამდებარე სტატიაში ჩვენს ამოცანას არ წარმოადგენს ზემოთ მოყვანილ დისკუსიაში ჩაბმა. ერთადერთი, რაზეც ყურადღებას ვამახვილებთ, არის გლობალიზაციის ზეგავლენა განვითარებად ქვეყნებში მიმდინარე მოდერნიზაციაზე. გლობალიზაცია, რომელიც ნიშნავს გახსნილობის მაღალ ხარისხს ეკონომიკურ ურთიერთობებში, განვითარებად ქვეყნებში მოდერნიზაციის პირობებში მსოფლიო რესურსის ფართო გამოყენების შესაძლებლობას წარმოქმნის. ამ რესურსში განსაკუთრებული ადგილი უკავია განვითარებული ქვეყნებიდან შედინებულ ისეთ წარმოების ფაქტორებს, როგორცაა ცოდნა, ტექნოლოგიები და კაპიტალი. ამასთანავე, გლობალიზაციას, რომელიც ხშირად „ვესტერნიზაციასთანაა“ გაიგივებული, განვითარებად ქვეყნებში შეაქვს დასავლური ფასეულობები: დემოკრატია, ადამიანის უფლებებისა და პირადი თავისუფლების დაცვა, თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკა და ა.შ. ეს ფასეულობები დიდ საფრთხეს წარმოადგენს ავტორიტარიზმისთვის, განსაკუთრებით კი მისი „მკაცრი“ ფორმისთვის. პრობლემის მეორე ასპექტი ისტორიის გარკვეულ პერიოდში ორი დაპირისპირებული სისტემის – კაპიტალიზმისა და სოციალიზმის კონკურენციას ეხება. თავდაპირველად, განვითარებად ქვეყნებში მოდერნიზაცია ხორციელდებოდა „ნაციონალური სპეციფიკის მქონე კაპიტალიზმ-

მის“ მოდელის ფარგლებში, რომელშიაც „ნაციონალური შეფერილობის“ ავტორიტარული რეჟიმები თავისთავად ითვლებოდა აშშ-ს სტრატეგიულ მოკავშირეებად და ისინი მსოფლიოს ამ ყველაზე ძლიერი და მდიდარი ქვეყნებიდან იღებდნენ სოლიდურ ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და სამხედრო მხარდაჭერას. 1990-იანი წლების ბოლოდან სიტუაცია არსებითად შეიცვალა. „მსოფლიო სოციალიზმის“ კრახით ორპოლუსიანი მსოფლიოს ადგილას ერთპოლუსიანი მსოფლიო გაჩნდა და რადიკალურად შეიცვალა დასავლეთის ქვეყნების, უპირველეს ყოვლისა, აშშ-ს დამოკიდებულება ავტორიტარული მმართველობების მიმართ: წინა პლანზე გადმოვიდა რადიკალური ეკონომიკური რეფორმების, ანტიეტიკის, ნაციონალური სახელმწიფოების მთავრობების ტნკ-ებთან უფრო ლიბერალური დამოკიდებულების მოთხოვნები. ყოველივე აღნიშნულიდან გამომდინარე აშკარაა, რომ ავტორიტარულ მოდერნიზმს აშკარად „კარგი დღე არ უდგას“, თუმცა მომავალში რას უნდა ველოდოთ – ავტორიტარული მოდერნიზმის ისტორიის არენიდან გაქრობას თუ ახალ რეალობასთან მის რალაც ფორმით შეგუებას, ჯერ კიდევ გაურკვეველია.

გლობალიზაცია, მოდერნიზაცია და საქართველოს ეკონომიკის პერსპექტივები

არც თუ შორეულ წარსულში, ყოფილი სსრ კავშირის შემადგენლობაში მყოფ საქართველოს ჰქონდა აგრარულ-ინდუსტრიული ტიპის ეკონომიკა. პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის პირობებში განვითარებულმა მოვლენებმა განაპირობა ტოტალური დეინდუსტრიალიზაცია, სოფლის მეურნეობის არქაიზაცია და ნატურალიზაცია. შედეგად მივიღეთ პოსტკომუნისტური საქართველოს პოსტინდუსტრიული ეკონომიკა [Papava 2015], რომელიც არის ეკონომიკური რეგრესის და არა პროგრესის სიმბოლო.

სახელმწიფო დამოუკიდებლობის მოპოვებიდან დღემდე საქართველოს ეკონომიკა ფუნქციონირებს განვითარების ინერციული მოდელის ჩარჩოებში და გარკვეული დროის მანძილზე იგი ემყარებოდა ძველი დროიდან შემორჩენილ სამეურნეო კავშირებს და წინა პერიოდში დაგროვილ (შენარჩუნებულ) პოტენციალს. ამასთან იგი არის მოხმარებაზე, შემოსავლებზე და არა წარმოებაზე ორიენტირებული სისტემა [ვ. პაპავა, 2013]. იმისთვის, რომ თავი დავაღწიოთ გაჭიანურებულ ტრანსფორმაციულ ეკონომიკურ კრიზისს, აუცილებელია

საქართველოს ეკონომიკის სტრატეგიული განვითარების პრინციპულად ახალი მოდელის შექმნა, რომელიც გაითვალისწინებს გლობალიზებად მსოფლიოში მიმდინარე პროცესებს და წარმოქმნილ რეალობას. ეკონომისტი მკვლევარები მსოფლიო ეკონომიკის თანამედროვე განვითარებას განიხილავენ „როგორც კონკურენტული განვითარების ერთი ეტაპიდან მეორეზე გადასვლის პროცესს“ [სამსონი 2006]. ამ პროცესში ადგილი აქვს შიგა ბუნებრივ ან გარეგან ფინანსურ რესურსებზე და იაფ მუშახელზე დაფუძნებული ეკონომიკიდან ჯერ მწარმოებლურ კაპიტალდაბანდებებზე დაფუძნებულ ეკონომიკაზე, ხოლო შემდეგ ინოვაციურ ეკონომიკაზე გადასვლას. საქართველოს ეკონომიკის წინაშე მდგარი სტრატეგიული ამოცანის სირთულე და კრეატიულობა იმაში მდგომარეობს, რომ დეინდუსტრიალიზებული, პოსტკომუნისტურ-პოსტინდუსტრიული სისტემიდან, ზემოთ მითითებული ორი საფეხურის გამოტოვებით განხორციელდეს გადასვლა მესამე საფეხურზე, ანუ შეიქმნას ინოვაციური ეკონომიკური სისტემა და მოხდეს თანამედროვე სტანდარტების შესატყვისი პოსტინდუსტრიული მოდერნიზაცია ქვეყანაში.

რა არის საჭირო ამისთვის? პირველ რიგში, მთავრობამ უნდა შეიმუშაოს ეროვნული ინოვაციური სტრატეგიული მეგა პროექტი პირობითი სახელწოდებით „ინოვაციური საქართველო – 2030“. მეგა პროექტი შეიძლება დაიყოს შემდეგ ცალკეულ (ქვე) პროექტებად:

- ინტელექტის ინსტიტუციონალიზაცია და კაპიტალიზაცია;
- სტრატეგიული აზროვნებისა და ხედვის აღორძინება;
- ინოვაციური კულტურის ჩამოყალიბებისთვის ხელშეწყობა;
- ეფექტიანად ფუნქციონირებადი, მაღალი საერთაშორისო სტანდარტების ადეკვატური საგანმანათლებლო სისტემის შექმნა;
- მეცნიერების განვითარების ინსტიტუციონალურ-სამართლებრივი, საორგანიზაციო და საფინანსო-ეკონომიკური უზრუნველყოფა.

ეროვნული ინოვაციური სტრატეგიული მეგა პროექტის პრაქტიკული რეალიზება შეიძლება განხორციელდეს სამ ეტაპად და თითოეულ ეტაპზე გადაწყდეს კონკრეტული ამოცანა, კერძოდ: პირველი ეტაპი უნდა დაეთმოს კოგნიტურ-ინოვაციური ეკონომიკისთვის აუცილებელი ინსტიტუციონალური გარემოს შექმნას, რაც გულისხმობს ინოვაციების მასტიმულირებელი საკანონ-

მდებლო ბაზის მომზადებას. ამ ეტაპზე განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ქვეყანაში სტაბილური მაკროეკონომიკური გარემოს უზრუნველყოფა. მეორე ეტაპზე უნდა დაიწყოს თვისობრივად ახალი ეკონომიკური ზრდა პრინციპულად ახალ ტექნოლოგიურ საფუძველზე და ბოლო, მესამე ეტაპზე უნდა მოხდეს მაღალ ტექნოლოგიებზე, ცოდნაზე, ინფორმაციაზე, წარმოების ქსელურ ორგანიზაციაზე დამყარებული უმაღლესი სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური ეფექტიანობის მქონე სამეურნეო სისტემის ფორმირება, რომელიც საქართველოს ღირსეულ ადგილს დაუშვავდრებს მაღალკონკურენტულ გლობალურ ეკონომიკაში.

ზემოაღნიშნულ მეგა პროექტთან დაკავშირებით ორ უმნიშვნელოვანეს გარემოებას გვსურს მივაპყროთ მკითხველის ყურადღება. პირველი, ჩვენ აქ ვსაუბრობთ ინოვაციური განვითარების არა კონცეფციაზე, არამედ გეგმაზე, რომელიც კონცეფციისგან განსხვავებით კონკრეტული შინაარსის მატარებელია და გულისხმობს გასატარებელი ღონისძიებების ვადებს, პასუხისმგებელ სუბიექტებს, რესურსის და მონიტორინგის მექანიზმებს. მეორე, განსაკუთრებით უნდა გაეცვას ხაზი ეკონომიკის ინოვაციური განვითარებისთვის სახელმწიფოს მხარდაჭერის მნიშვნელობას. უნდა შემუშავდეს ასეთი მხარდაჭერის ერთიანი სისტემა, რომელიც მოიცავს შემდეგ ელემენტებს:

- ინოვაციური განვითარების საკანონმდებლო უზრუნველყოფა;
- ინოვაციური ბიზნესის სტიმულირებაზე ორიენტირებული სპეციალური საფინანსო ინსტიტუტების შექმნა, რომლებიც გრძელვადიან და დაბალი საპროცენტო განაკვეთის კრედიტებს გასცემენ ინოვაციურ ფირმებზე. აღნიშნული თვალსაზრისით მეტად აქტუალურია განვითარების ბანკის შექმნა, რომლის ფუნქციონირება შეიძლება დაემყაროს საჯარო და კერძო სექტორის პარტნიორობის (PPP) პრინციპს;
- ინოვაციური ფირმებისთვის საგადასახადო შეღავათების მიცემა, რომელიც გაითვალისწინებს ფუნქციონირების საწყის ეტაპზე მათ გათავისუფლებას ყოველგვარი გადასახადისგან, აგრეთვე შეღავათებს რეინვესტირებულ თანხებზე;
- ინოვაციური ფირმების, განსაკუთრებით მცირე და საშუალო ზომის საწარმოების ძირითადი კაპიტალის დაჩქარებული აღდგენის წესის შემოღება;
- ინოვაციურ პროექტებთან დაკავშირებული რისკების ნაწილის სახელმწიფოს მიერ საკუთარ თავზე აღება;

- ინოვაციური ბიზნესის სფეროში უცხოური კაპიტალის მოზიდვის სტიმულირების დამატებითი მექანიზმების შექმნა;
- ინოვაციურ ბიზნესში დაკავებული ადამიანების პროფესიული მომზადების და გადამზადების ეფექტიანი სისტემის დანერგვა;
- ახალგაზრდა მეცნიერებისა და სპეციალისტების მხარდაჭერის სახელმწიფო პროგრამების გაფართოება;
- მეცნიერებისა და მაღალი ტექნოლოგიების, „ფაბლაბების“ განშტოებული ქსელების შექმნა.

ზემოაღნიშნულმა და ბევრმა სხვა ღონისძიებამ უნდა უზრუნველყოს სახელმწიფოს წამყვანი როლი ინოვაციური ეკონომიკის შექმნაში, რაც იმის საფუძველი და საწინდარი გახდება, რომ საქართველოში ჩამოყალიბდება მაღალი, თანამედროვე სტანდარტების მქონე ეკონომიკა და მოხდება მისი ღირსეული ინტეგრირება გლობალურ ეკონომიკაში.

დასკვნა

ამრიგად, თანამედროვე ეკონომიკური სისტემის ფუნქციონირება-განვითარების კანონზომიერებებს გლობალიზაციისა და პოსტიუნდუსტრიული მოდერნიზაციის დიალექტიკური ერთიანობა კარნახობს. გლობალიზაცია არის მსოფლიო ეკონომიკის მაგისტრალური გზის განმსაზღვრელი მთავარი ფაქტორი. სწორედ გლობალიზაციის პირობებში ყალიბდება და ვითარდება მოდერნიზაციის განსაკუთრებული ტიპი – პოსტიუნდუსტრიული მოდერნიზაცია, რომელიც არ დაიყვანება ტრადიციული საზოგადოების ჩამორჩენილობის დაძლევაზე, არამედ გულისხმობს ეკონომიკური განვითარების ინოვაციურ გზაზე გადასვლას. პოსტიუნდუსტრიალიზაციის კანონზომიერი შედეგია განათლებაზე, ცოდნაზე, მაღალ ტექნოლოგიებზე დამყარებული, რესურსდამზოგავი და ეკოლოგიზებული „ახალი ეკონომიკის“ წარმოშობა. ამ მოდელში მთავარი აქცენტი გადატანილია არა ცხოვრების დონის ამაღლებაზე, არამედ ცხოვრების ხარისხის განვითარებაზე, რაც ხელს უწყობს ადამიანის შემოქმედებითი უნარ-ჩვევების ამაღლებას და მასთან ერთად საზოგადოებაში სოციალური სოლიდარობის განმტკიცებას. „ახალ ეკონომიკაში“ ადგილი აქვს არამატერიალური ფასეულობების პრიორიტეტს მატერიალურ ღირებულებებზე და ამიტომ იგი, არსებითად, პოსტეკონომიკური სისტემაა.

მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციის, რეინდუსტრიალიზაციის და პოსტიუნდუსტრიული მოდერნიზაციის

კონტექსტში ამჟამად საქართველოს დეინდუსტრიალიზებული ეკონომიკური სისტემის ტრანსფორმირება პოსტინდუსტრიულ ინოვაციურ-კოგნიტურ ეკონომიკად არქიექტურალური ამოცანაა, რომლის წარმატებით გადასაწყვეტად აუცილებელია ხელისუფლების მტკიცე პოლიტიკური ნება, საერთო-ეროვნული და ზოგადსაზოგადოებრივი კონსენსუსი, სწორი და ეფექტიანი ეკონომიკური პოლიტიკა. აღნიშნული ამოცანის გადაჭრა ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკას მისცემს საშუალებას შეავსოს გლობალური ეკონომიკის ის სეგმენტები, რომლებიც ჯერ კიდევ არ არის დაკავებული სხვა ქვეყნების მიერ.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. **მექვაბიშვილი ე. (2009).** ეკონომიკის გლობალიზაცია: მიმართულებები, გამოწვევები. პერსპექტივები.
2. **მოვსესიანი ა.გ., ოგნივცევი ს.ბ.(2004)** მსოფლიო ეკონომიკა.
3. **Neef j. ced.),(1998).** The knowledge Economy. Boston.
4. **Romer P. M.** The Origins of Endogenous Growth. The Journal of Economic perspectives. 8(1). Pp.5-6.
5. **Друкер П. (1993).** Постэкономическое общество.
6. **Alkaly R.(2003).** The New Economy. N.Y.
7. **Kean j.(2009).** Life and Death of Democracy. L.
8. **artishev.com/html**
9. **Papava V. (2015).** Necroeconomics of Post-soviet Post-Industrialism and the Model of Economic Development of Georgia and Russia.
10. **პაპავა ვ. (2013).** „პოსტვარდისფერი“ საქართველოს ეკონომიკური განვითარების ძირითადი გამოწვევები. „ექსპერტის აზრი“, 2013, №4.
11. **სამსონი ი. (2006).** განვითარების გზის ძიება: საქართველოს ამოცანები. „საქართველოს ეკონომიკური ტენდენციები“, მარტი, №4.

Unity of Globalization and Modernization – The Modern Economic Development Paradigm

Elguja Mekvabishvili

Doctor of Economic Sciences,

Professor of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Head of Theoretical Economy Department

Key words: economic globalization, information revolution, innovative economic, modernization.

The paper deals with the relationship between the economy globalization and post-industrial modernism; justifies Georgia's strategic economic development's main direction: transition from deindustrialized post-communist economic system to the post-industrial knowledge economy and taking the decent place in the global economy